

Metody analizy jakościowej

Metody analizy jakościowej oparte na reakcjach chemicznych badanych jonów czy cząsteczek nazywa się metodami chemicznymi. Oprócz metod chemicznych w analizie jakościowej wykorzystywane są metody instrumentalne, oparte na fizykochemicznych i fizycznych właściwościach atomów, jonów lub cząsteczek. Należą do nich na przykład emisyjna spektrometria atomowa, w której wykorzystuje się charakterystyczne dla atomów promieniowanie emitowane przez nie po wzbudzeniu, i absorpcyjna spektrometria atomowa - opierająca się na absorpcji promieniowania o określonej długości fali przez atomy poszczególnych pierwiastków.

W praktyce analizy jakościowej stosuje się jednocześnie obie grupy metod: chemiczne i instrumentalne, co pozwala wykorzystać wszystkie zalety tych metod.

1. Analiza wybiórcza i systematyczna

Analiza wybiórcza polega na wykrywaniu poszczególnych jonów wprost w częściach roztworu badanego, bez przeprowadzania wstępnego rozdzielania składników roztworu. W analizie wybiórczej należy stosować odczynniki specyficzne, które w danych warunkach przeprowadzania reakcji (pH, obecność odczynników maskujących jony przeszkadzające, obecność reduktorów lub utleniaczy utrzymujących na odpowiednim stopniu utlenienia jon wykrywany lub przeszkadzający) reagują tylko z wykrywanym jonem.

Nie dla wszystkich kationów i anionów istnieją reakcje charakterystyczne i dlatego analiza wybiórcza, chociaż szybka i prosta, nie daje jednak możliwości pełnej analizy. Z analizy wybiórczej chętnie korzysta się w uzupełnieniu analizy systematycznej oraz w analizie kroplowej. Jeżeli nie można usunąć wpływu jonów ubocznych na wykrywanie określonych kationów, to konieczne staje się przeprowadzanie analizy w sposób systematyczny.

Analiza systematyczna polega na kolejnym oddzielaniu lub stwierdzaniu nieobecności całych grup jonów za pomocą odczynników grupowych, zgodnie z przyjętym systemem podziału kationów czy anionów. W ten sposób dzieli się jony na kilka grup, w których nietrudno już wykryć poszczególne jony.

2. Analiza kroplowa

Metoda ta została opracowana w latach dwudziestych XX w. przez N. Tananajewa i F. Feigla. W analizie kroplowej poszczególne reakcje przeprowadza się na płytkach porcelanowych (białych lub czarnych) z wgłębieniami, na szkiełkach zegarkowych lub na bibule filtracyjnej. Na płytkę lub bibułę nanosi się pipetką kroplę badanego roztworu i kroplę roztworu odczynnika, dającego charakterystyczne zabarwienie lub osad.

Podczas przeprowadzania reakcji na bibule wykorzystuje się kapilarno-adsorpcyjne właściwości papieru. Ciecz wsiąka w bibułę, a tworzący się barwny związek jest adsorbowany na niewielkiej części bibuły, w wyniku czego zwiększa się czułość stosowanej reakcji analitycznej.

Metodą analizy kroplowej na bibule można wykrywać jedne jony w obecności drugih, bez stosowania długich operacji strącania, sączenia, przemywania i rozpuszczania. Osiąga się to dzięki doborowi odpowiednich odczynników i dzięki specyficznej technice na bibule.

Analiza kroplowa jest szybka i oszczędna z punktu widzenia zużycia badanego roztworu i odczynników. Metoda daje dobre wyniki w przypadku mało złożonych mieszanin jonów. Niektórych pierwiastków nie można jednak wykryć za pomocą analizy kroplowej z powodu braku odpowiednio czułych i specyficznych reakcji. Analizę kroplową można zalecić jako metodę pomocniczą w klasycznej analizie jakościowej i stosować do identyfikacji poszczególnych jonów w rozdzielonych już frakcjach.

3. Analiza mikrokrytaloskopowa

Metoda ta polega na wykrywaniu kationów i anionów za pomocą reakcji, w wyniku których tworzą się związki o charakterystycznej postaci krystalicznej. Do obserwacji utworzonych kryształów korzysta się z mikroskopu, przy czym stosuje się powiększenia 40-100-krotne. Na szkiełku przedmiotowym umieszcza się kroplę badanego roztworu i kroplę odczynnika. Po pewnym czasie pojawiają się kryształy. Niektóre substancje krystalizują w swej charakterystycznej postaci tylko w sprzyjających warunkach. Ważny jest powolny wzrost kryształów. Następuje on wówczas, gdy krystalizacja następuje z roztworów słabo przesyconych. Tak otrzymane kryształy są duże i dobrze wykształcone. Można stosować rozcieńczone roztwory badane, a czynnik strącający wprowadzać w postaci stałej. Należy pamiętać, że w obecności substancji obcych powstających kryształów może ulec zmianie. Dlatego w analizie mikrokrytaloskopowej nie należy wyciągać wniosków w sposób zupełnie pewny.

4. Tworzenie barwnych pereł

Z soli i tlenków niektórych metali stopionych w uszku drucika platynowego z boraksem, $\text{Na}_2\text{B}_4\text{O}_7 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$ lub z wodorofosforanem sodu i amonu, $\text{NaNH}_4\text{HPO}_4 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$, po ochłodzeniu stopu otrzymuje się charakterystycznie zabarwione perełki.

5. Spektroskopia emisyjna atomowa w analizie jakościowej. Barwienie płomienia

Metoda emisyjnej spektroskopii atomowej polega na badaniu charakterystycznego promieniowania emitowanego przez atomy pierwiastków po ich wzbudzeniu w odpowiedniej temperaturze. Intensywnie żółte, trwałe zabarwienie płomienia wskazuje na obecność sodu, zabarwienie fioletowe (obserwowane przez szkło kobaltowe) — na obecność potasu, ceglastoczerwone — wapnia, karminowoczerwone — strontu, zielone — baru. Poza tym czerwone zabarwienie wskazuje na obecność litu, fioletoworóżowe — rubidu lub cezu, zielone — miedzi lub boru, a niebieskie — ołowiu, cyny, arsenu lub antymonu. Każdemu pierwiastkowi odpowiada charakterystyczne widmo, złożone z mniejszej lub większej liczby linii spektralnych o określonej długości fali. Obecność w widmie badanej substancji określonych linii wskazuje na obecność w próbce określonych pierwiastków. Różnice w natężeniu danej linii wskazują na mniejszą lub większą zawartość danego pierwiastka.

Poszczególne linie widma identyfikuje się przy użyciu odpowiednich atlasów widm wzorcowych.

Analiza wybranych anionów

Na podstawie systematyki Bunsena najczęściej występujące aniony podzielono na 7 grup analitycznych. Podział ten uwarunkowany jest różnicami w zachowaniu się poszczególnych anionów względem azotanu (V) srebra i chlorku baru oraz różną rozpuszczalnością powstających w tych reakcjach osadów w rozcieńczonym kwasie azotowym (V) (Tabela 1)

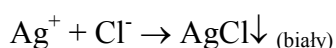
Tabela 1. Podział anionów na grupy według Bunsena

Grupa analityczna	aniony	AgNO ₃	BaCl ₂
		0,1 N	0,5 N
I	Cl ⁻ , Br ⁻ , J ⁻ , CN ⁻ , SCN ⁻ , ClO ⁻ , [Fe(CN) ₆] ³⁻ , [Fe(CN) ₆] ⁴⁻	biały lub żółty osad nierozpuszczalny w 2N HNO ₃	brak osadu
II	S ²⁻ , NO ₂ ⁻ , CH ₃ COO ⁻	czarny lub biały osad rozpuszczalny w 2N HNO ₃ (Ag ₂ S na gorąco)	brak osadu
III	SO ₃ ²⁻ , CO ₃ ²⁻ , C ₂ O ₄ ²⁻ , BO ₂ ⁻ , C ₄ H ₄ O ₆ ²⁻ (winianowy), HPO ₃ ²⁻ , MnO ₄ ²⁻	biały osad rozpuszczalny w 2N HNO ₃	biały osad rozpuszczalny w 2N HNO ₃
IV	S ₂ O ₃ ²⁻ , CrO ₄ ²⁻ , PO ₄ ³⁻ , AsO ₄ ³⁻ , AsO ₃ ³⁻ , V ₂ O ₇ ⁴⁻	barwny osad rozpuszczalny w 2N HNO ₃	biały osad rozpuszczalny w 2N HNO ₃
V	NO ₃ ⁻ , ClO ₃ ⁻ , ClO ₄ ⁻ , MnO ₄ ⁻ , MnO ₄ ²⁻	brak osadu	brak osadu
VI	F ⁻ , SO ₄ ²⁻ , SiF ₆ ²⁻	brak osadu	biały osad BaSO ₄ , rozpuszczalny w 2N HNO ₃ , biały osad BaF ₂ nierozpuszczalny w 2N HNO ₃
VII	SiO ₃ ²⁻ , WO ₄ ²⁻	żółty osad rozpuszczalny w 2N HNO ₃	biały osad nierozpuszczalny w 2N HNO ₃

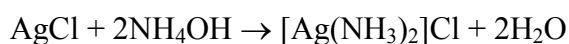
Reakcje charakterystyczne wybranych anionów

Reakcje jonu chlorkowego Cl⁻

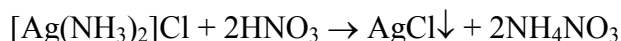
1. AgNO₃ wytrąca serowaty osad chlorku srebra

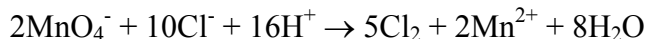
Osad ten ciemnieje na świetle dziennym (rozkład na srebro i chlor). Chlorek srebra jest nierozpuszczalny w rozcieńczonych kwasach mineralnych, rozpuszczalny w NH₄OH.

Po zakwaszeniu otrzymanego roztworu wytrąca się ponownie osad AgCl

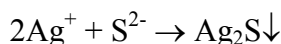

2. BaCl₂ nie wytrąca osadu
3. KMnO₄ zostaje w środowisku kwaśnym na gorąco odbarwiony przez jony chlorku (słaby reduktor)

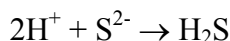

Reakcje jonu siarczkowego S²⁻

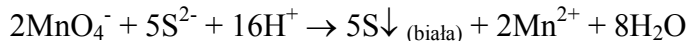
1. AgNO₃ wytrąca osad siarczku srebra

2. BaCl₂ nie wytrąca osadu z roztworu siarczków
3. HCl (i inne rozcieńczone kwasy nieutleniające) rozkładają siarczki z wydzieleniem wolnego siarkowodoru, który można poznać po charakterystycznym zapachu lub po czernieniu bibuły zwilżonej octanem ołowiu (II), umieszczonej u wylotu próbówki z reagentami (powstaje czarny PbS)

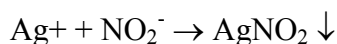

4. KMnO₄ po dodaniu do roztworu siarczków w środowisku kwaśnym odbarwia się, utleniając je do wolnej siarki

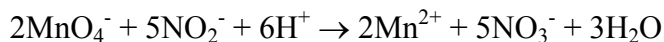

Reakcje jonu azotanowego (III) NO₂⁻

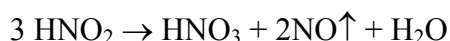
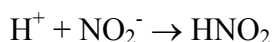
1. AgNO₃ wytrąca osad azotanu (III)srebra, rozpuszczalny w gorącej wodzie i rozcieńczonym kwasie azotowym

2. BaCl₂ nie wytrąca osadu
3. KMnO₄ odbarwia się, utleniając na zimno w środowisku słabo kwaśnym jony azotanowe (III) do azotanowych (V)

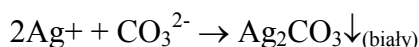

4. H₂SO₄ rozc. rozkłada azotany (III) z wydzieleniem tlenków azotu

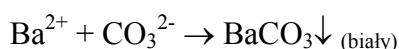
Reakcje jonu węglanowego CO_3^{2-}

1. AgNO_3 wytrąca osad węglanu srebra, rozkładający się przy ogrzaniu z wydzielaniem tlenku srebra

Ze stężonych roztworów węglanów wytrąca się żółtawy osad, dzięki domieszce wydzielającego się jednocześnie tlenku srebra. Zarówno węglan, jak i tlenek srebra rozpuszczają się w rozcieńczonym kwasie azotowym i w NH_4OH .

2. BaCl_2 wytrąca osad węglanu baru

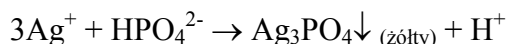
Węglan baru rozpuszcza się w rozcieńczonych kwasach mineralnych (z wyjątkiem H_2SO_4 , z którym przechodzi w BaSO_4) i w CH_3COOH

3. Kwasy mineralne, a także CH_3COOH rozkładają węglany, powodując wydzielenie się bezwonnego, gazowego dwutlenku węgla.

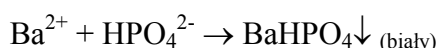
Reakcje jonu ortofosforanowego (V) PO_4^{3-}

1. AgNO_3 wytrąca osad ortofosforanu (V) srebra

Ortofosforan (V) srebra jest łatwo rozpuszczalny w rozcieńczonym HNO_3 i w NH_4OH

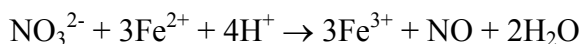
2. BaCl_2 wytrąca bezpostaciowy osad kwaśnego ortofosforanu (V) baru

Osad ten jest rozpuszczalny w rozcieńczonym HNO_3

Reakcje jonu azotanowego (V) NO_3^-

1. AgNO_3 nie wytrąca osadu
2. BaCl_2 nie wytrąca osadu
3. H_2SO_4 stęż. powoduje rozkład azotanów (V) z wydzielaniem dwutlenku azotu

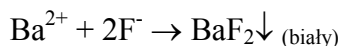
$\text{NO} + \text{Fe} \rightarrow [\text{Fe}(\text{NO})]^{2+}$ kation nitrozo żelazowy (brunatne zabarwienie)

Do próbówki z NO_3^- dodać Fe^{2+} wymieszać i po ściance wlać stężony H_2SO_4 powstanie brunatna obrączka na granicy faz ($\text{Fe}[\text{NO}]\text{SO}_4\downarrow$)

Reakcje jonu fluorkowego F^-

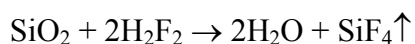
1. AgNO_3 nie wytrąca osadu
2. BaCl_2 powoduje wytrącenie osadu fluorku baru

3. H_2SO_4 stęż. rozkłada fluorki z wydzieleniem lotnego fluorowodoru

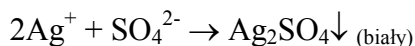
Powstający fluorowódor rozpuszcza krzemionkę zawartą w szkle tzw. trawienie szkła

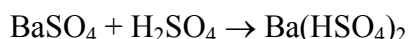
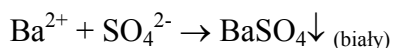
Wykonanie reakcji: na dobrze odtłuszczonej płytce szklanej nanieść kilka kropli badanego roztworu, dodać kilka kropli stęż. H_2SO_4 , wymieszać bagietką i pozostawić na 15 minut. Po spłukaniu substancji z płytki i wytarci do sucha widać na szkle matową, wytrawioną plamkę.

Reakcja jonu siarczanowego (VI) SO_4^{2-}

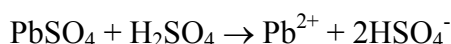
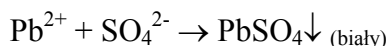
1. AgNO_3 wytrąca osad tylko ze stężonych roztworów siarczanów (VI)

2. BaCl_2 wytrąca krystaliczny osad siarczanu (VI) baru, nierozpuszczalny w rozcieńczonych kwasach mineralnych, rozpuszczalny w stężonym kwasie siarkowym (VI) na gorąco

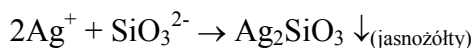

3. $\text{Pb}(\text{NO}_3)_2$ wytrąca osad siarczanu (VI) ołowiu (II), rozpuszczalny w stężonych ługach i w stężonym kwasie siarkowym (VI)

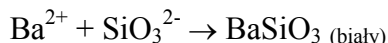

Reakcje jonu krzemianowego SiO_3^{2-}

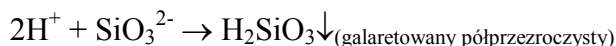
1. AgNO_3 wytrąca osad krzemianu srebra, rozpuszczalny w rozcieńczonym kwasie azotowym (V)

2. BaCl₂ wytrąca osad krzemianu baru, rozpuszczalny w rozcieńczonym kwasie azotowym (V)

3. Rozcieńczone kwasy mineralne wytrącają (zwłaszcza przy podgrzaniu osad kwasu krzemowego)

Wykonanie ćwiczenia

W próbkach, z których każda zawiera roztwór pojedynczej soli, należy zidentyfikować 3 aniony. Do próbki wlać 1 cm³ badanego roztworu i dodać kroplami roztwór AgNO₃. Jeżeli wytrącił się, należy zanotować jego barwę i sprawdzić jego rozpuszczalność w rozcieńczonym kwasie azotowym (V). Do czystej próbki wlać 1 cm³ badanego roztworu i dodawać roztwór BaCl₂. Zaobserwować jego barwę i zbadać jego rozpuszczalność w rozcieńczonym kwasie azotowym (V). Na podstawie poczynionych obserwacji i danych zawartych w tabeli 1 ustalić przynależność badanego anionu do jednej z siedmiu grup analitycznych i zidentyfikować go za pomocą reakcji charakterystycznych. Wyniki analizy przedstawić według następującego schematu:

Wyniki analizy przedstawić według następującego schematu:

Nr próbki	Przebieg analizy	Obserwacja	wnioski	wynik
1	zadanie + AgNO ₃ osad + HNO ₃ osad + NH ₄ OH zadanie + BaCl ₂ zadanie + Pb(NO ₃) ₂ osad + gorąca woda zadanie + KMnO ₄ , śr. kwaśne, podgrzać	biały osad nie rozpuszcza się rozpuszcza się brak osadu biały osad rozpuszcza się odbarwienie roztworu	I grupa Cl ⁻ Cl ⁻	Cl ⁻
Reakcje w toku analizy $\text{Ag}^+ + \text{Cl}^- \rightarrow \text{AgCl} \downarrow$ $\text{AgCl} + 2\text{NH}_4\text{OH} \rightarrow \text{Ag}(\text{NH}_3)_2\text{Cl} + 2\text{H}_2\text{O}$ $\text{Pb}^{2+} + 2\text{Cl}^- \rightarrow \text{PbCl}_2 \downarrow$ $2\text{MnO}_4^- + 10\text{Cl}^- + 16\text{H}^+ \rightarrow 5\text{Cl}_2 + 2\text{Mn}^{2+} + 8\text{H}_2\text{O}$				
2			itd.	